

Vrienden In Flanders Fields Museum

Driemaandelijks nieuwsbrief
Afzendadres: Documentatiecentrum,
Janseniusstraat 9, B-8900 Ieper
Afgiftekantoor 8900 Ieper 1 - P3A9021

België - Belgique
P.B.
8900 Ieper 1
BC 6308

VIFF *flash*

JUNI - JULI - AUGUSTUS 2011

39.1

GASTBIJDRAGE

De Tachtigjarige Oorlog in de 20ste eeuw

Onlangs trok een zin in Heuvelland Magazine mijn aandacht. Zou er een andere regio bestaan waar een publiek tegelijk kennis kan maken met verhalen en relictten van de Grote Oorlog, de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog? En ik dacht bij mezelf, laat ons daar nu eens één groot conflict van maken. Een Tachtigjarige Oorlog in de 20ste eeuw.

Sommigen riskeren zich niet zo ver en kleden de Eerste en de Tweede Wereldoorlog in als *the other Thirty Years War*: Winston Churchill in een brief aan Stalin en John Mayor tijdens een herdenkingsrede in Duitsland. En op het ogenblik dat men nog op lijken van die zogenaamde Eerste Wereldoorlog stootte, werd in 1939 aan de War Graves Commission gevraagd na te denken over een ontwerp van de grafstenen voor de volgende dodenooft. Sir Edwin Lutyens adviseerde als volgt: "Gebruik dezelfde grafstenen en monumenten. Over honderd jaar zullen 1914 en 1939 worden beschouwd als één oorlog."

Voor het verband Tweede Wereldoorlog en Koude Oorlog kan ik mij helaas niet verstoppen achter gerenommeerde personages. Ik probeer het dan op mijn manier. Voor ons westerlingen was de oorlog definitief voorbij toen de Japanners in augustus 1945 capituleerden. Maar we beseffen intussen toch ook dat de wereld niet ophoudt aan de grenzen van West-Europa. Wanneer je overtuigd bent dat het einde van een oorlog samenvalt met de opheffing van een bezetting of dictatuur dan eindigde voor miljoenen Oost-Europeanen de oorlog pas twintig jaar geleden toen het communisme ten val kwam.

Bovendien, in 2005 weigerden de presidenten van Estland en Litouwen om deel te nemen aan de zestigjarige verjaardag van het einde van die zogenaamde Tweede Wereldoorlog. Daarmee verwezen ze naar de realiteit: in 1945 hadden ze gewoon de ene tiran ingewisseld voor de andere. Verder tekende bondskanselier Helmut Kohl namens een herenigd Duitsland pas op 16 juli 1990 het vredesverdrag met de geallieerden. En om af te ronden, vandaag de dag is er tussen Japan en Rusland nog steeds geen officiële vrede getekend.

Kunnen we nu nog die grote wereldbrand, die 1914-1918 ongetwijfeld was, herdenken in de periode 2014-2018? Waarom niet, bij de begindatum heb ik geen vraagtekens geplaatst. Over het einde kunnen we van mening verschillen.

Patrick Boone

<u>Redactie</u>	Patrick Bracke, patrick.bracke@gmail.com
<u>Verantw. uitgever</u>	Gilbert Ossieur, gilbert.ossieur@skynet.be Wieltje 11, 8900 Ieper
<u>Bijdragen</u>	Patrick Boone, patrick.boone@telenet.be Koen Lagae, koen.lagae@pandora.be Freddy Rottey, frottey@yahoo.com Chris Spriet, cspriet@gmail.com
<u>Vorm</u>	B.A.D.

Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun tekst. Voor gehele of gedeeltelijke overname is toestemming van de auteur vereist.

Deadline voor volgende aflevering: 4 AUGUSTUS 2011.
Mail uw bijdrage naar flash@vriendeniff.be.

Postadres VIFF: Documentatiecentrum
Janseniusstraat 9, B-8900 Ieper
057 / 23 94 50

www.vriendeniff.be
info@vriendeniff.be

Monument voor de Royal Fusiliers
(City of London Regiment), High Holborn, Londen.

© 2011, Patrick Bracke, patrick.bracke@gmail.com

Deze fotorubriek staat open voor iedereen met een fotografisch oog. Het onderwerp van de foto dient verband te houden met de Eerste Wereldoorlog of de vredesgedachte. U kan uw foto in digitaal formaat (minimum 300 dpi) sturen naar flash@vriendeninlandersfields.be. Hou er rekening mee dat we de foto in grijswaarden afdrukken.

TERUGBLIK/KORT

Woensdag 11 mei tot zondag 15 mei 2011: Slagveldreis – Het Italiaanse Front (Trentino, Piave, Isonzo/Soca).

Dinsdag 7 juni 2011:
Redmondwandeling.

Paul SWINNEN

STUDENT, FLAMINGANT, OORLOGSVRIJWILLIGER

Glabbek 1894 - Moorslede 1918

Naar den IJzer

In november 1916 verhuisde Paul naar het front en werd hij bij het derde regiment Jagers te voet ingelijfd. Zijn eenheid maakte deel uit van de vijfde divisie. Op dezelfde dag, 25 november, lezen we dat hij sur sa propre demande opnieuw de lagere graad van sergeant krijgt. Ook dit is niet uitzonderlijk. Wie op eigen verzoek naar het front vertrok, zakte een graad. Althans, zo leert ons een zin uit een brief van Berten Pil aan zijn vrouw. Op 13 juni 1916 schrijft hij: "Ik ben wederom gedaald op den graad van sergeant, maar 't was met vreugde dat ik toestemde om mijn graad te verliezen en naar 't front te gaan". Een jaar later krijgt Paul overigens zijn graad van adjudant terug.

Toen Paul zich meldde, lag het regiment ter hoogte van Het Sas langs het leperleekanaal. Naast hen, richting Boezinge, lagen de Fransen. Enkele maanden later zal de vijfde divisie nog verder richting leper opschuiven. In de andere richting komt de leperlee ter hoogte van Drie Grachten in de IJzer. Het was niet meteen de meest gevaarlijke sector van het front, voor hen was het landschap overstromd. Maar dat maakte de ellende daarom niet minder groot. Elke dag waren er beschietingen en vielen er gewonden of zelfs een dode. De jongens moesten voortdurend alert zijn, maar dat lukte niet steeds. Op 27 november klaagde generaal Ruquoy in zijn dagorders over de gebrekkige bescherming en het onvoldoende aantal wachtposten.

De loopgrachten waren in slechte staat, vooral de verbindingsgrachten die veel te hoog zijn, vormden een al te gemakkelijk doelwit voor scherpschutters. Aanleiding was wellicht de beschieting op 22 november waarbij twee gewonden waren gevallen omdat de borstwering niet hoog genoeg was. Twee dagen later vielen nog eens twee slachtoffers tijdens een bombardement. De boodschap was duidelijk: er moest harder gewerkt worden, de grachten uitgraven, loopplanken leggen om niet constant in het water te ploeteren, vaderlandekes vullen en de borstwering ophogen, waar granaten en kartetsen ingeslagen waren herstellingen uitvoeren. "Onze troepen moeten bovenmenselijke inspanningen leveren," schrijft na de oorlog een onbekend soldaat van de Derde Jagers.

Door de slechte grond is de vernieling door vijandige beschieting van de verdedigingswerken die met veel moeite aangelegd zijn, desastreuus. Ons leven is een eindeloos en uitputtend labeur. De werken moeten we altijd 's nachts uitvoeren. Bij het eerste daglicht stellen we dan vast dat de modder die we in de vaderlandekes geschept hebben, uitgelopen is en de borstwering amper hoger is geworden.

Een soldaat moet vooral met een schop kunnen werken en het was ondermeer het werk van onderofficieren zoals Paul om daarvoor te zorgen. Ondertussen ging het dagelijkse leven verder. Un

porte-monnaie contenant une petite somme d'argent et quelques souvenirs a été trouvé. De eigenaar mocht hem ophalen bij de bevelhebber. Hetzelfde gold voor de soldaat wiens fusil op de weg van Woesten naar la Ferme des Trois Chemins was gevonden. Op 23 november deed de generaal zijn beklag over het feit dat de fietsen van de divisie al te dikwijls met ontbrekende onderdelen ingeleverd werden. Hoe groot de vreugde de volgende dag was, valt moeilijk te zeggen. De verdeling van lard fumé, 150 gram, en vers vlees, 250 gram, werd hervat al was het dan maar één keer per week. Een week later krijgen de jongens te horen dat ze vanaf 1 december 1916 in de dorpen rond Elverdinge en Poperinge in halve rust mogen.

Eind december 1916 werd de vijfde divisie gereorganiseerd. Het derde, vijfde en zesde regiment Jagers te voet vormden nu samen de 11de Infanteriedivisie. Paul werd naar het zesde regiment Jagers te voet overgeplaatst. Hij was nu bijna twee jaar weg van huis. De 11de Infanteriedivisie werd in de volgende maanden op diverse plaatsen ingezet: Lo, Noordschote, Pervijze, Diksmuide, Bikschote, Merkem, Boezinge. Eind december 1917 werd Paul terug tot adjudant bevorderd. Even tevoren was hij nog in het Normandische Barneville sur mer.

De jongens aan het front kenden elke centimeter modder als hun broekzak.

Het leven was een sleur: wederzijdse beschietingen en vervolgens herstellingen. “Het sneeuwt en regent buiten,” schrijft Paul.

*De ontblote bomen weenen voort
hun zilvertranen neder
De abris, het schamel krijgersoord,
met witte en bruine plekken,
als reus-molhopen staan
op grijze hemelluchten,
nog onweerzwanger, sneeuwbelaan*

*Soldatenoogen kijken,
dofglanzend en vol droeven droom,
op grauwe wintervelden,
als 't oog der ossen, traag en loom
Die, noesche en forsche werkers,
't getrek op 't lij, nooit slavensmoe,
naar warme stallen hunkerden*

Bij Nieuwkapelle moesten enkele Jagers een nachtelijke raid uitvoeren. Het ging fout en de bootjes waarmee de Belgen de plas overstaken, werden beschoten. Midden maart 1918 roeiden Duitse Stosstruppen bij Diksmuide bewapend met dolken, lichte machinegeweren, revolvers, granaten en brandbommen de IJzer over. De wachten van de Jagers waren duidelijk niet alert en de eerste linies werden overvallen. De reservetroepen in de tweede linie konden amper door wegens de vernielde verbindingsoopgrachten. Meerdere jongens werden door de Duitsers als gevangene meegenomen. De zenuwachtigheid was groot want van andere delen van het front kwamen verontrustende berichten. “Devoir abandonner l’Yser?” vroeg onze onbekende schrijver van de derde Jagers zich af. Uiteraard “Jamais”. Het Duitse offensief mislukte, de 11de Infanteriedivisie werd vanaf 9 augustus 1918 in de sector Nieuwpoort, vlakbij de monding van de IJzer, gestationeerd.

Diezelfde dag nog werden ze op een bombardement getraakteerd.

Niemand leek er vanuit te gaan dat de oorlog gauw voorbij zou kunnen zijn. De troepen moesten alert blijven en de dagorders bevatten al enkele instructies om het winterseizoen voor te bereiden. Er kon best op kolen bespaard worden, de drainage van de loopgraven moest dringend verbeterd worden en er was nood aan nieuwe kantonnementen. Generaal Ruquoy meende dat er voldoende bakstenen waren en adviseerde de barakken niet te dicht bij elkaar te bouwen. Tussen het harde labeur door mocht er ook tijd voor verstrooiing zijn. In de bibliotheek van de 5de divisie waren vanaf 10 augustus twee nieuwe boekjes te vinden: Bloedroode rozen van de IJzer en Le droit de guerre.

De dagelijkse beschietingen leerden dat de troepen alert moesten blijven en op alles voorbereid zijn. De generaal wilde dat er antitankgrachten gegraven werden en de patrouilles langs het strand dienden versterkt te worden. Er leek onzekerheid te bestaan over welke eenheden tegenover de divisie lagen. Ruquoy beval raids om gevangenen te nemen maar ook om de vijand zenuwachtig te maken. Om te benadrukken dat ook de Duitsers alert waren, verspreidde de generaal een Duits document dat gevangenen oproept om niets te lossen. Een goede verstaander wist dat deze Duitse waarschuwingen niet ten behoeve van Duitse soldaten netjes in het Frans en Nederlands vertaald werden.

Hebt gij het ongeluk krijgsgevangen te zijn? Gij zijt slechts een laaghartige schelm indien gij de kleinste inlichting geeft over de situatie van uwe

eenheid. Het is hetzelfde alsof gij tot een moordenaar zegde, “ziehier mijn vader, schiet op hem”. Wilt gij “een poilu zijn”, in al de betekenis van het woord? Welnu weiger kortaf te antwoorden aan den vijand die u ondervraagt... Tracht niet een list te gebruiken, den vijand te misleiden door valsche verklaringen. Dit spel lukt bijna nooit.

De mededeling dat de 11de divisie vanaf 25 augustus 1918 afgelost zou worden, werd beslist niet slecht onthaald. De zesde Jagers mocht in tweede lijn liggen in De Panne. Amper vier weken later begon het eindoffensief.

Slotoffensief²

Na 20 september namen over het hele front de troepen hun posities in. De 11de Infanteriedivisie met de 3de, 5de en 6de Jagers werd van de vijfde legerdivisie weggehaald om divisies die in het zuiden in de aanval gingen, te ondersteunen. De aalmoezeniers zorgden ervoor dat de jongens brieven schreven die ze tijdens de aanval bij zich moesten dragen. Een kameraad kon deze later bezorgen wanneer er iets ernstigs zou voorvallen. Ook Paul zal naar huis geschreven hebben, maar de omstandigheden waarin hij en tientallen anderen gesneuveld zijn, moeten zo chaotisch en vooral hevig geweest zijn dat het ons geenszins kan verwonderen dat alles verloren ging.

Op 28 september stonden de drie regimenten Jagers in de omgeving van Boezinge achter de 8ste en 12de Infanteriedivisie. Na de middag kwamen ze in actie om de aanval op de heuvelruggen bij Passendale te ondersteunen. Ze moesten het Britse slagveld van 1917 oversteken, een modderlandschap waar amper een doorkomen aan was. Later schreef

² Deze paragraaf is gebaseerd op het verhaal van het eindoffensief in Baccharne en Steen. Ook de getuigenissen zijn uit hun boek overgenomen.

een soldaat van de Jagers hoe ze met bajonet, dolk en mitrailleur in de aanval gingen.

[We vochten] in een hallucinante sfeer van dorst, bloedgeur, woede, dronkenschap. En niet alleen van de cognac die men ons gegeven had en die velen hadden geweigerd! We stormden voort, zonder nadenken, in een vreselijke mengeling van geestelijke en dierlijke toestand. Leeghoofdig, vernielzuchtig, bijna gek, als wolven die hun instinct volgen. Des hommes-loups.

De vooropgestelde doelen werden bereikt. 's Avonds lagen de Jagers in de buurt van Passendale zonder beschutting in het slijk. Ze werden voortdurend beschoten, er vielen doden. Gewonden die niet weggebracht konden worden, huilden de hele nacht.

Het was een totaal andere smeerboel dan die van de Yzer, veel hoopvoller en voorlopiger, we wilden liever hier sterven dan ooit naar de Yzer terug te keren. De veldflessen met sterk drank werden nu aangesproken en wie 's ochtends geweigerd had, dronk er nu wel van. Om het warm te krijgen! De flessen gingen van mond tot mond, evenals de stukjes chocola en de stukken brood, die tegen de avond in grote zakken door vliegtuigen werden gedropt en waarvan niet iedereen er een te pakken had kunnen krijgen!

Tegenover hen lagen troepen uit Beieren die ze de volgende dag zouden confronteren. Eén ding was duidelijk: de Duitse weerstand was nog niet gebroken en de zwaarste opdracht moest nog komen: de volledige verovering van de West-Vlaamse heuvelrug. Wat dat betreft hadden de Jagers vanuit Passendale al een goede uitvalspositie om richting Moorslede door te stoten. Het landschap was minder omgewoeld maar met struiken

en kleine bossen daarom niet minder verraderlijk. Dankzij de Britse artillerie, die de Beierse mitrailleurstenen bestookte, konden de aanvallers in de late namiddag van 29 september Moorslede bezetten. De verliezen waren vreselijk maar de vijand had een zware klap gekregen. De Duitse troepen lagen nu buiten Moorslede in de richting van Menen en Roeselare. De Jagers moesten hen op 30 september in de richting van Roeselare, Rumbekke en Izegem verder achteruit drijven. Op het doodskaartje lezen we dat Paul op 30 september "roemrijk gesneuveld [is] aan het hoofd van zijn peloton in de richting van Moorslede". Maar het dossier creëert verwarring door te melden dat hij op 1 oktober naar het hospitaal geëvacueerd werd en aan zijn verwondingen stierf. Omdat de aanvallen niet goed lukten, ook de 11de divisie raakte niet tot in Roeselare, vaardigde de legerleiding op de avond van 30 september een communiqué uit:

De divisiebevelhebbers laten weten dat de troepen in de onmogelijkheid verkeren nog verdere aanvallen uit te voeren. Ze hebben niet meer het hoofd te bieden aan losse mitrailleurstenen maar aan één aaneengesloten vaste verdedigingslijn. Deze lijn kan niet doorbroken worden zonder ernstige voorbereiding door de artillerie en het inschakelen van verse troepen.

Beide kanten waren uitgeput en de hevige gevechten en de Belgische opmars vielen stil. Het aantal slachtoffers was schrikbarend hoog. Dat betekent helemaal niet dat er niet meer geschoten werd. Misschien is Paul, zoals in de overlevering van de familie werd verteld, op 1 oktober door een kogel geraakt toen hij achter een haag uitkwam. Dat Paul in Moorslede begraven werd, maakt het aannemelijk dat hij nog naar een veldhospitaal weggebracht werd.

Op 9 januari 1919 werd Paul in de kerk van Glabbeek herdacht. Een brief aan de vader van Paul werd in de Heldenhulde van augustus 1920 van het Klein Seminarie van Hoogstraten opgenomen:

Zoolang ik uw zoon gekend heb, heb ik in hem steeds een van de mannen gevonden (zo schaarsch en toch zoo nodig), welk hun eigen ik slachtoffers voor de belangen van hun volk: voor zijn soldaten was hij eerder een vriend, een kameraad dan wel een aanvoerder. In alles strekte hij hun tot voorbeeld en was er toe gekomen, zich dusdanig bemind te maken, dat, toen 't vijandelijk schroot hem trof, zijn soldaten geen oogenblik gedraald hebben hem eerst en vooral door 't vijandig vuur weg te dragen. Als ik later bij zijn soldaten kwam en over hem sprak hoorde ik niets dan "'t is spijtig".

Drie jaar later, op 19 januari 1922, werd zijn lichaam opgegraven en in Glabbeek herbegraven.

Koen Lagae

Bibliografie.

Archief

- 5 D.A., *fardes journaliers*, Koninklijk Militair Archief, Brussel
- Athème Decoster, dagboek, archief familie Decoster
- Dossier Flor Fierens, dossiers aalmoezeniers, Koninklijk Militair Archief, Brussel
- August Fierens, briefwisseling, Personalialia 1914-1918, Koninklijk Militair Archief, Brussel
- Flor Fierens, briefwisseling, Personalialia 1914-1918, Koninklijk Militair Archief, Brussel
- Flor Fierens, Heldenhulde. Verslag over het oorlogsleven der gesneuvelde oud-studenten, voorgelezen op de vergadering van 10 augustus 1920 in het Klein Seminarie te Hoogstraten, archief familie Swinnen.
- Historique du 3e régiment de chasseurs à pied, handschrift, Koninklijk Militair Archief, Brussel
- Dossier Joris Lannoo, HRG/A-n, nr. 7795, Koninklijk Militair Archief, Brussel

- Dossier Albert Pil, HRG/A-n, nr. 8159, Koninklijk Militair Archief, Brussel
- Albert Pil, briefwisseling met Marie Van Gastel, ADVN Archief, Antwerpen
- Dossier Swinnen, Paul, HRG/A-n, nr. 192165, Koninklijk Militair Archief, Brussel
- Parochieverlagen Eerste Wereldoorlog, Glabbeek, Aartsbisshoppelijk archief, Mechelen.
- Paul Swinnen, Oorlogsbotten, handschrift, archief familie Swinnen

Publicaties en internet

- Baccarne, R. en Steen, J. Van het Vrijbos tot Roeselare. Eindoffensief 1918, Roeselare, 2002.

- Bel-memorial, www.bel-memorial.org
- Isabelle Kaanen-Vandenbulcke, Boulevard des Belges ou de l Flandre à la Normandie, Brussel, 2008
- René Lyr, Onze helden gestorven voor het vaderland. België's epische strijd van 1914 tot 1918, deel II, Brussel, 1922
- Majoor Stafbrevehouder Henrotte, derde jagers te voet, zijne rijke geschiedenis, z.p., z.d.
- Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, 3 delen, Tielt, 1998.
- Le mitrailleur Auguste Godefroid de Fraiture, www.1914-1918.be.
- Vancker, Daniel, De Frontbeweging. De

Vlaamse strijd aan de IJzer, Koksijde, 2000.

- Vanlandschoot, Romain, Joris Lannoo: drukker en uitgever voor Vlaanderen 1891-1971, Tielt, 1984.

Bij het onderzoek kreeg ik heel veel hulp van Herman Swinnen, zoon van Paul's jongste broer. Zonder zijn inbreng zou dit artikel onmogelijk tot stand zijn gekomen. Dank ook aan Daniël Vanacker voor zijn suggesties en Freddy Rottey voor het nalezen van de tekst.

BOEKENFRONT

ONAFZIENBAAR WESTELIJK

Laten we wel wezen: het woord *Grote Oorlog* zal in vele oren protserig klinken. Een eeuw nadien zal volgens velen ook het laatste stofje ervan opgedroogd zijn en goed ook, denken ze. En toch. Ook in de recente fictie heeft de oorlogshistoriek haar vaste stek gevonden; zo in Johanna Spaey's derdeling *De eenzaamheid van het westen*.

Na Dood van een soldaat (2005) en het zeer onterecht veronachtzaamde *Vlucht* (2007) figureert de oorlog in dit *De eenzaamheid* anders, zij het met niet minder intensiteit. Het relaas is dat van de schilderes Cassandra, die als telg van naar Canada uitgeweken Vlamingen naar het land van oorsprong terugkeert om er op last van de Canadese Bond van de Geamputeerden de verwoeste gewesten artistiek te registreren. Voor haar boek vond Spaey stof in het leven en werk van de vandaag vergeten schilderes Mary Riter Hamilton (zie www.collectionscanada.gc.ca/traces-of-war).

Tweemaal verkoopt Cassandra's lot haar een opduvel van jewelste, wanneer telkens twee van haar broers heilloos aan hun eind komen: bij de ontploffing van een munitiechip in de haven van Halifax en in de oorlog zelf. Bij de verwerking van dit gegeven maakt de (anti-)heldin de mythologische lading van haar naamkeus op haar eigen manier waar: 'Mijn naam is Cassandra.' zegt ze, 'Ik zie de overbodigheid van het leven en schilder de onmacht.'

Wie daarmee verwacht een biografie te zullen lezen, komt evenwel bedrogen uit. Het boek biedt een afwisseling aan vertelinstanties – ondoordringbaar bij de moederfiguur, meedogenloos bij de schilderleraar, hondstrouw bij de hond, oosters-mysterieus bij een Chinees. Bij uitstek dat laatste verhaalvlak, van de Chinese koelie Chen, ingezet bij de opruiming van de slagvelden, illustreert ten overvloede de subtiele stilistische panache waartoe Johanna Spaey intussen is doorgestoten.

De lezer verwachtte van *De eenzaamheid van het westen* geen rechttoe-rechtaanverhaal. Het is een groeiroman in de aard van Erwin Mortiers *Godenslaap*, waarbij je het gevoel krijgt dat de grip die je op de gebeurtenissen dacht te hebben je steeds weer ontglipt; daardoor blijft het boek je bepaald in de ban houden ook nadat je het hebt dichtgeslagen. Het waarmerk van driesterrenliteratuur *pur sang*, zeg maar.

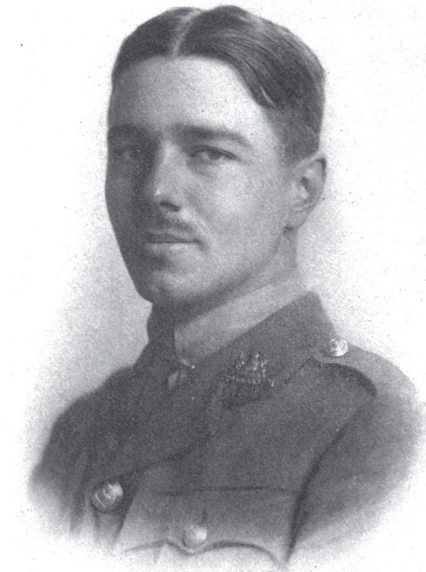
Chris Spriet

Spaey, Johanna, *De eenzaamheid van het Westen*. De Geus, 2010, 256 p., ISBN 9789044513165.

Geruchten over foto's: een stand van zaken

39.7

(Vertaling van *Rumours of Photographs* dat eerder in *The Wilfred Owen Association Journal* verscheen)

Wilfred Owen

Conflict and Survival, het internationale tijdschrift dat zichzelf omschrijft als "voor iedereen met interesse voor de gezondheidsaspecten van geweld en mensenrechten" publiceerde in jaargang 26, nummer 2, van april-juni 2010 *From Goya to Afghanistan – an essay on the ratio and ethics of medical war pictures*, door Leo van Bergen, Heidi de Mare en Frans J. Meijman, allen verbonden aan VU Universiteit, Amsterdam. Aanleiding was het verschijnen in 2008 van het boek *War Surgery in Afghanistan and Iraq – A Series of Cases 2003-2007*, uitgebracht door het *Department of the Army*, Washington DC. Oorspronkelijk bedoeld als medisch instructieboek voor slagveldchirurgen bevat het, samen met begeleidende teksten, meer dan 250 erg expliciete kleurenfoto's van wat voor gruwelijks een moderne oorlog zoals die in Afghanistan of Irak wordt uitgevochten, met een menselijk lichaam kan uitrichten. Het werk is ook, tegen de zin van de militaire top, voor het grote publiek beschikbaar. De auteurs van het essay gaan dieper in op de vragen of dit wel een verstandige beslissing was en wat de relevantie van een dergelijk werk kan zijn voor leken in het vak. Deze discussie valt echter buiten het domein van onze tekst.

In de *tour d'horizon* van visuele weergaves van het oorlogsbedrijf, van Goya (1746-1828) (die met zijn monumentale reeks van tachtig etsen *Los Desastres de la Guerra* als een van de eerste kunstenaars breekt met de propere, verheerlijkende taferelen tot eer en glorie van krijgsheren) over Otto Dix (1891-1969, *Krieg*) en Georg Grosz (1893-1959) tot de moderne fotografische beelden toe, duikt in het gezelschap van Ernst Friedrich (1894-1967, *Krieg dem Kriege*) geheel onverwacht de naam van **Wilfred Owen** (1893-1918) op.

"In 1917-18 verzamelde de bekende Britse oorlogsdichter Wilfred Owen foto's van doden en verminkten met de bedoeling ze na de oorlog te publiceren. Door over de oorlog waarbij hij zelf betrokken was te vertellen, wilde hij waarschuwen voor een mogelijke herhaling ervan (a). Owen was al snel de oorlog als een absoluut kwaad gaan zien, maar hij was ervan overtuigd dat hij alleen als deelnemer eraan het lijden van de soldaten een stem kon geven (b)."

Bij (a) krijgt de lezer een verwijzing naar *Arts en Oorlog* van Dr. J.A. Verdoorn (1995) waar we weer het identieke verhaal aantreffen.

"De grootste en diepzinnigste van de Engelse oorlogsdichters is de in 1918 aan het Westfront gesneuvelde Wilfred Owen, wiens in de loopgraven geschreven gedichten na de oorlog werden uitgegeven. Owen had aan het front de onuitsprekelijke ellende van de oorlog zeer intensief beleefd. Hij had de gewoonte gehad gedurende zijn dienst foto's van oorlogsgewonden en van verminkten te verzamelen, met de bedoeling die later te publiceren om, zoals hij het zegt, 'to help humanity by warning, by telling the truth'" (p. 127).

(b) brengt ons bij de inleiding die Cecil Day-Lewis (1904-1972, hofdichter vanaf 1968) schrijft bij zijn uitgave van *The Collected Poems of Wilfred Owen* (1964).

"Hij was de oorlog als een absoluut kwaad gaan zien in de wreedheden en zinloze verspilling waar hij de oorzaak van was, maar anderzijds kon hij alleen als deelnemer eraan bewust en efficiënt spreken in de naam van hen die eronder leden."

"Een indringende meditatie over oorlog en herinnering", zo noemde Peter Barker, literair criticus van de *Daily Mail*, het boek van Geoff Dyer *The Missing of the Somme* (1994). Een meditatie van die aard kan moeilijk aan Wilfred Owen voorbij... We lezen over de dichter *"who carried photos of the dead and mutilated in his wallet."* (p.35)

Wilfred Owen verzamelde dus foto's van doden en verminkten met het nobele doel om toeschouwers de ogen te openen voor de gruwel en zo misschien een herhaling ervan te voorkomen, om hen die Charles Hamilton Sorley de *millions of the mouthless dead* noemt toch weer een stem te geven die niemand onverschillig zou laten. Heel vreemd is dan wel dat in zijn uitgebreide en gedetailleerde briefwisseling met moeder Susan, zus Mary, broers Colin en Harold, neef Leslie Gunston... geen vermelding van dit feit voorkomt. Het dragen van een fototoestel, het nemen van foto's aan het front en/of het bijhebben ervan was, zoals we weten, verboden en wanneer het toch clandestien gebeurde, kon je daar in je brieven beter over zwijgen. Het zou de afwezigheid kunnen verklaren. Nochtans was Wilfred wel vertrouwd met het gebruik van een fototoestel en zelfs bepaald gek op fotograferen. Tijdens zijn verblijf als lekenassistent van Reverend

Herbert Wigan in Dunsden Vicarage, van eind 1911 tot januari 1913, leent hij het toestel van Alfred Saxelby-Kemp, een eveneens inwonende collega. Later zou Wilfred het familietoestel gebruiken.

Het voorbije paar weken fotografeerde ik als gek. Wij [Wilfred en Alfred] belaagden elkaar dag na dag, dikwijls "dodelijk". Toch zal ik je gauw enkele behoorlijke opnames kunnen toesturen (L 134, 29 april 1912).

Een amateurfotograaf uit die dagen had de keuze uit verschillende types en merken fototoestellen, niet allemaal echter even eenvoudig te hanteren. Het woordgebruik van Owen bij het beschrijven van zijn omgang met de camera, speels en jongensachtig ("sharpshooting", "murdering"), suggereert een licht, gebruiksvriendelijk toestel zodat we al meteen die met glasnegatieven hier kunnen uitsluiten. We stellen ons de twee vrienden in Dunsden Vicarage het beste voor met een opvouwbare balgcamera met rolfilm. Kodak had er in die tijd diverse modellen van op de Britse markt. Het negatiefformaat van 6x9 cm was goed voor 8 opnames per film.

Waar komt het gerucht over de foto's nu eigenlijk vandaan? Wat zeggen de biografen?

Jon Stallworthy vermeldt in zijn *Wilfred Owen* (1977) deze anekdote uit de periode 26 juni tot eind oktober 1917, toen Wilfred voor behandeling van shellshock in Craiglockhart War Hospital, Edinburgh, verbleef.

"Zelf volgde hij Duitse les aan het Berlitz instituut. Wanneer de cursus voorbij was, gaf Frank Nicholson, bibliothecaris van Edinburgh University wat privé-onderricht. Er waren drie of vier van die lessen en na de laatste praatten ze wat na in een café over de Duitsers en hun taal. Owen vertelde over de verschrikkingen aan het front, iets wat hij zelden deed. Hij had het met Nicholson over foto's van doden en verminkten die in zijn portefeuille zaten en zijn hand reikte naar zijn borstzak maar

stopte toen hij zich met kenmerkende fijngevoeligheid realiseerde dat zijn vriend dergelijk werkelijkheidsonderricht niet nodig had." (p. 222)

In een andere biografie, die van Dominic Hibberd, Wilfred Owen – A New Biography (2002), lezen we hoe Wilfred al helemaal opgenomen lijkt in Edinburghse kringen: de familie Gray, de Lintotts (Henry Lintott was een schilder), de Duncans (John Duncan, een gerespecteerde Schotse kunstenaar). Bibliothecaris Frank Nicholson was een bekende van de Grays en na afloop van de Berlitz-cursus stelt hij voor Wilfred nog wat verder bij te scholen in de taal die de dichter a vile one to learn noemt. Ook hier iets wat bekend in de oren klinkt.

"Volgens Nicholson verzamelde Wilfred foto's van wonden en verminkingen om ze te tonen aan mensen die hoog met de oorlog opliepen: 'hij legde zijn hand op zijn borstzak om ze me te tonen, maar veranderde plots van gedacht en liet het na'." (p. 273)

Owen zelf vertelt zijn moeder in de brief van dinsdagnamiddag, 25 september 1917 wel over een ontmoeting met Frank Nicholson.

"Op een avond hadden we een gezellig diner in het Caledonian Hotel. Bij de groep was de bibliothecaris van de universiteit [Frank Nicholson] die het fijn zou vinden me Duits te leren. Mijn Berlitzlessen zijn nu voorbij. Ik heb voldoende geleerd om geen lastige leerling voor hem te zijn. Ik kreeg vorige vrijdag [21 september] mijn eerste les aan de universiteit." (B 549)

Daar hier zijn eerste privé-les net voorbij is, moeten we de ontmoeting tussen Owen en Nicholson waar Jon Stallworthy het over heeft, plaatsen na 25 september. We zoeken in de brieven vergeefs naar melding van verdere bijeenkomsten.

Tussen 16 en 19 mei 1918 verblijft Wilfred in Londen, Half Moon Street 40, in een flat boven die van Robert Ross, mentor van jonge dichters en kunstenaars.

Deze laatste zorgt ervoor dat het korte Londense verblijf interessante contacten oplevert. Zo wordt Osbert Sitwell (1892-1969), dichter, later kunstcriticus en journalist, gebeld voor een ontmoeting.

"Osbert Sitwell werd opgebeld om me in Half-Moon Str. 'te ontmoeten'." (B. 620)

Osbert was drie maanden ouder dan Wilfred en diende zijn land als Grenadier Guard. In het vijfde en laatste deel van zijn autobiografie, *Noble Essences or Courteous Revelations* (1950), beschrijft Sitwell op zijn beurt de ontmoeting Owen-Nicholson, het bijna-tonen van de foto's inclusief.

"... Hier [in Craiglockhart] was hij erg actief, hij gaf lezingen, was redacteur van het ziekenhuisblad [The Hydra] en volgde Duitse lessen – ongetwijfeld met het oog op toekomstige contacten met Duitsers die voor hem medeslachtoffers van een oorlog waren – bij Frank Nicholson, de toenmalige bibliothecaris van Edinburgh University. Die gaf Edmund Blunden een heel levendig verslag van hoe Wilfred toen was. Hij beschrijft er hoe Owen hem na een van die lessen meenam voor thee naar een café. Het was het enige moment dat ze alleen waren en dat hij vrijuit kon spreken. Hij had een collectie foto's bij zich van verminkten en gewonden die hij gemaakt had om hen die weinig verbeelding hadden de gruwelen te tonen waar anderen in hun plaats mee te maken kregen. (Ik herinner me die foto's. Robert Ross had er ook en wanneer een bekende die standpunten naar voren bracht die hem dom toeschenden of zich te enthousiast of oorlogszuchtig toonde, haalde hij die tevoorschijn en zei: 'Dan zullen die je wel interesseren!'). Owen sprak erover met Nicholson en bracht zijn hand naar zijn borstzak om ze uit te halen, maar plots stopte hij, zich misschien realiserend dat zijn compagnon het niet nodig had de oorlogsgruwel zo expliciet te zien." (p. 95-96)

Bibliothecaris Frank Nicholson, vermeld bij Jon Stallworthy, Dominic Hibberd en Osbert Sitwell, is de persoon die het allemaal persoonlijk meemaakte. Hem

dankt Edmund Blunden in een appendix bij *The Poems of Wilfred Owen* (1931) voor de informatie over Wilfred.

“Dankzij de vriendelijkheid van de heer Frank Nicholson, bibliothecaris aan Edinburgh University, kan ik deze uitstekende herinneringen aan Owen uit 1917 publiceren.” (p. 133)

In deze herinneringen wordt een voorafgaande cursus Duits aan de Berlitz School niet vermeld maar drukte Wilfred tijdens een gesprek zijn spijt uit dat hij geen Duits kende. Daarop bood Frank aan hem in de universiteitsbibliotheek enkele lessen te geven.

“Het was na de laatste les – het waren er een drie- of viertal, als ik me niet vergis – dat hij me meenam voor thee naar een café, en dit is de gebeurtenis die ik me het best van hem herinner. Het was echt de enige gelegenheid die hij had om vrijuit met mij te spreken en het was toen dat ik een vermoeden kreeg van de uitwerking die al het gruwelijke wat hij had meegemaakt of gehoord aan het front op hem had gehad. Hij weidde er niet over uit maar het was duidelijk dat hij er de hele tijd aan moest denken en hij wou dat een onverschillige wereld er kennis mee zou maken. Daarom verzamelde hij een reeks foto's die de verschrikkelijke gevolgen van de oorlog voor mensen die er deel aan nemen, toonden – verminkingen, wonden, chirurgische ingrepen en zo. Hij had enkele van die foto's mee en ik herinner me dat hij zijn hand aan zijn borstzak bracht om ze me te laten zien, maar plots veranderde hij van gedacht en deed het niet. Ongetwijfeld voelde hij aan dat het zien ervan te pijnlijk voor mij zou zijn en misschien ook wel dat zo'n propaganda in mijn geval overbodig was.” (p. 134-135)

Er zijn dus een aantal onmiskenbaar concrete verwijzingen naar foto's, ze vinden allemaal hun oorsprong bij het getuigenis van Frank Nicholson dat wordt overgenomen door Stallworthy, Hibberd en Sitwell. Nergens zegt een getuige dat hij ze ook effectief zag. Owens hand gaat in de richting van zijn borstzak en stopt op het

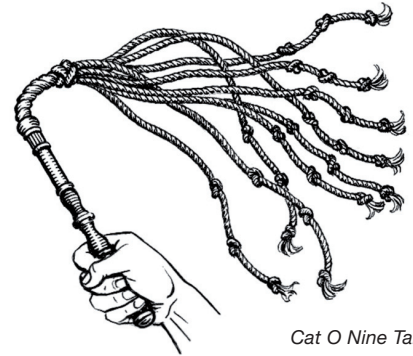
cruciale moment. De perfecte cliffhanger... In 1960 verschijnt de dichtbundel *Lupercal* van Ted Hughes (1930-1998, hofdichter vanaf 1984). Een van de opgenomen gedichten heet *Wilfred Owen's Photographs*. (p. 45) Tot de aanvankelijk grote verbazing van de lezer lijkt de titel de enige verwijzing naar Wilfred en/of de foto's. Wat is namelijk het verband tussen onze jonge dichter en het verslag van een parlementaire zitting waar leden van Parnells Ierse nationalistische partij er op een hoogst finzinnige manier in slagen een sterk gecontesteerde motie aan te laten nemen? Geciteerd in *Fighting Back Over the Same Ground: Ted Hughes and War uit Modern English War Poets* van Tim Kendall (2009), geeft Ted Hughes een (ondertussen bekende) “verklaring” voor de verrassende titel van het gedicht.

“Owen had foto's op zak van gruwelijke toestanden uit de loopgraven; hij had ze ongetwijfeld vergroot willen zien en in het openbaar opgehangen in Londen. Het was overduidelijk zijn bedoeling zijn niet-deelnemende medeburgers te shockeren tot een besef van wat voor nieuwe ideeën er in de loopgraven rijpten.” (p. 204)

Ted Hughes kan in 1960 het verhaal van de foto's gelezen hebben bij Frank Nicholson via Blunden en/of in Osbert Sitwells autobiografisch werk.

Wat staat er precies in het gedicht? De Ierse nationalistische partij ijvert voor afschaffing van de *cat-o-nine-tails* (kat met negen staarten), een bij de Britse Navy gebruikelijk en gevreesd strafwerktuig, een soort zweep eindigend op negen geknoopte “staarten”. Het voorstel wordt op hoongelach onthaald want de cat is een instituut waar je niet aan raakt. Je kunt net zo goed een monument als de traditionele schooldas afschaffen – qua bekendheid zijn het evenknieën van de Slag bij Trafalgar! Een diepzinnige Ier met veel gevoel voor humor laat daarop zo'n *cat* aanrukken. Geamuseerd kijkt hij toe hoe de heren het tuig betasten en aan elkaar doorgeven... Zonder tegenstemmen wordt de motie

aangenomen! Hier even op doordenkend zal de Engelse zegswijze “Curiosity killed the cat” nooit meer hetzelfde als vroeger betekenen!

Cat O Nine Tails

Wanneer we het gedicht zien als één grote metafoer, dan wordt het verband met Wilfreds foto's duidelijk. De oorlog is een *cat-o-nine-tails*, een gesel, voor wie er echt mee te maken heeft: de gewone burger, de gewone soldaat. Die wil zo snel als mogelijk een einde aan de zinloze slachting gesteld zien (“O Jesus, make it stop!”, Sassoon, *Attack*), een urgentie die bij hen die het voor het zeggen hebben (“those who have the power to end it”, Sassoon, protest uit 1917) en/of zij die er voordelen uit halen, in dovemansoren valt. Als Wilfred (en voldoende gelijkgezinden) nu foto's had van de wreedheden op het slagveld en de onwetende massa ver van het front daarmee confronteerde, zou dit niet hetzelfde effect kunnen hebben als de cat in het parlement: de publieke opinie keren, een geweten schoppen? Het is een mogelijke gedachte die kan verklaren waarom een dichter zijn normale medium, het woord, zou kunnen willen vervangen door de nog directere impact van het beeld... Op die manier bekeken is *Wilfred Owen's Photographs* een heel bijzonder gedicht.

De foto's lijken dus wel gedoemd om met een waas van mysterie omhangen te blijven. *Hoewel sommige critici eraan vast blijven houden, zijn er geen harde bewijzen voor hun bestaan, zegt Dominic Hibberd, het berust waarschijnlijk allemaal op een misverstand: Wilfred omschreef zijn gedicht A Terre ooit als een “foto” en wat hij op zak had, waren wellicht recente gedichten.* (p. 273)

Ted Hughes verdient het laatste woord (uit zijn bespreking van I. M. Parsons Men Who March Away: Poems of the First World War in The Listener van 5 augustus 1965:

“Owens gedichten komen deels in de plaats of zijn verbale parallellen van die foto's.”

Freddy Rottey

Bronnen:

- Edmund Blunden (ed.) - *The Poems of Wilfred Owen – A New Edition Including Many Pieces Now First Published, and Notices of His Life and Work*, Chatto & Windus, London, 1931.
- C. Day-Lewis (ed.) - *The Collected Poems of Wilfred Owen – with a Memoir by Edmund*

- Blunden, A New Direction Book, New York, 1964.
- Geoff Dyer - *The Missing of the Somme*, Penguin Books, London, 1995.
- Dominic Hibberd - *Wilfred Owen – A New Biography*, Weidenfeld & Nicolson, London, 2002.
- Ted Hughes - *Lupercal*, Faber and Faber, London, 1970.
- Tim Kendall - *Modern English War Poetry*, Oxford University Press, Oxford, 2009.
- Harold Owen & John Bell (ed.) - *Wilfred Owen: Collected Letters*, Oxford University Press, London, 1967.
- Mark Rawlinson - *Wilfred Owen*, in Tim Kendall (ed.), *The Oxford Handbook of British and Irish War Poetry*, Oxford University Press, Oxford, 2007.
- Osbert Sitwell - *Noble Essences or Courteous Revelations – Being a Book of Characters and the Fifth and Last Volume of 'Left Hand, Right*

- *Hand!*, Macmillan & Co. Ltd., London, 1950.
- Jon Stallworthy - *Wilfred Owen*, Oxford University Press, 1977.
- Leo van Bergen, Heidi de Mare, Frans J. Meijman - *From Goya to Afghanistan – an essay on the ratio and ethics of medical war pictures in Medicine, Conflict and Survival*, Volume 26, nr 2, April-June 2010, p. 122-141.
- Leo van Bergen - *Zacht en eervol : lijden en sterven in de Grote Oorlog*, Sdu, Den Haag, 2001.
- Dr. J.A. Verdoorn - *Arts en Oorlog – Medische en sociale zorg voor militaire oorlogsslachtoffers in de geschiedenis van Europa*, Erasmus Publishing, Rotterdam, 1995.

Met speciale dank aan Meg Crane (Tunbridge Wells), Paul Lipscombe (Bournemouth) en Jack V. Sturiano (Ieper).

MENTIONED IN DESPATCHES

In deze rubriek nemen we berichten op die niet verschenen zijn op www.wo1.be in de rubriek "Persberichten". De site publiceert o.a. artikels uit de Westhoek-edities van "Het Nieuwsblad".

28 januari 2011 – Parijs (F): Voor 2011 staan er in Frankrijk 67 nationale herdenkingen van "cultuurdragers" op stapel. Eerst waren het er 68, tot Frédéric Mitterand, minister van cultuur, uiteindelijk besliste Louis-Ferdinand Céline (1894-1961) van de lijst af te halen. De auteur van *Voyage au bout de la nuit* wordt wel tot de grootste Franse auteurs uit de 20ste eeuw gerekend, maar hij schreef ook *Bagatelles pour un massacre*, een rabiaat anti-joods werk. Er komen reacties, maar of die veel uithalen? (Bron: Freddy Rottey - naar: *De Volkskrant*)

17 april 2011 – Shepreth (graafschap Cambridgeshire, VK): "Dear Teddy, Don't think I have forgotten you (sic) letter following hopeing (sic) you are quite alright (sic) love from Nellie xxxx." Deze tekst staat op een postkaart die de zus van soldaat Edward Wolstencroft hem schreef in april 1915 toen hij verbleef in een militair hospitaal, ingericht in het gemeentehuis. 2 schrijnwerkers vonden in december 2010 de kaart achter houten panelen. De kaart werd overhandigd aan de neef van de soldaat die sneuvelde op 7 juli 1916 aan de Somme. Zijn naam is vermeld op het gedenkteken voor de vermisten te Thiepval. (Bron: *BBC News Online*)

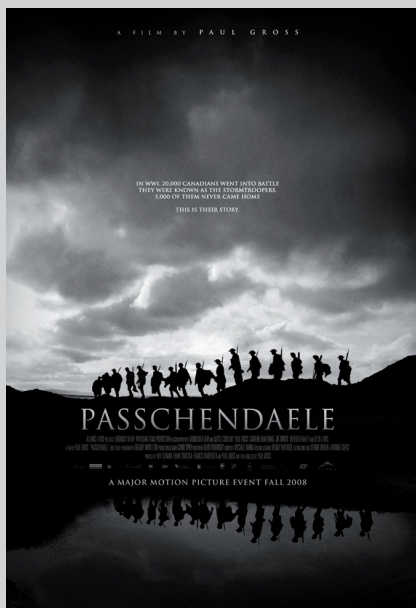
27 februari 2011 – Charlestown, West Virginia (VSA): overlijden van Frank Woodruff Buckles, 101, de laatste Amerikaanse veteraan uit W.O. I. Toen de VS in 1917 de oorlog verklaarden aan Duitsland bood Frank zich aan als 16-jarige vrijwilliger. In Frankrijk reed hij achter het front met motorfietsen en ambulances rond. Na de Wapenstilstand begeleidde hij Duitse krijgsgevangenen naar hun moederland. (Bron: *New York Times* en *Wikipedia*)

18 maart 2011 – Birkenhead (graafschap Merseyside, VK): een museum gewijd aan de oorlogsdichter Wilfred Owen opent de deuren in Argyle Street, Birkenhead (in de buurt van Liverpool). Owen kwam er wonen toen hij 4 was en volgde les aan de Birkenhead Institute School (niet meer bestaand), van 7 tot 14 jaar. (Bron: *BBC News Online*) Website van het museum: www.wilfredowenstory.com

15 april 2011 – New-York (VSA): Michael Morpurgo's "War Horse" is nu ook aan de andere zijde van de Atlantische oceaan te zien in het New-Yorkse "Lincoln Center Theater" (www.lct.org), met een volledig Amerikaanse spelersgroep. In Londen speelt het stuk zeker nog tot eind februari 2012 in het "New London Theatre" (Drury Lane). (Bron: *BBC News Online*)

23 april 2011 – Gallipoli (Turkije): een team van Turkse, Australische en Nieuw-Zeelandse wetenschappers brengt het voormalige slagveld in kaart met behulp van GPS en oud kaartmateriaal. Op het terrein vonden ze allerlei materiaal. Bosaanplant en bosbranden hebben het slagveld uit 1915 al gedeeltelijk onherkenbaar gemaakt. In september hervat men het werk dat zal duren tot 2015. (Bron: *Associated Press – Yahoo News*)

5 mei 2011 – Perth (Australië): overlijden van Claude Choules (110), de laatste veteraan uit de Eerste Wereldoorlog die actief aan het conflict deelnam. Hij werd geboren in het Verenigd Koninkrijk en nam op 15-jarige leeftijd dienst in de Royal Navy. Zijn vroegste herinneringen aan de Grote Wereldbrand zijn de konvooi die met gewonden uit de Slag om de Somme naar het moederland voeren. Op het oorlogsschip HMS Revenge hielp hij vanaf 1917 bij het te water laten van de zeenvliegtuigen die werden ingezet om de Zeppelins aan te vallen. Vanaf dit schip zag hij de overgave van de Duitse vloot in november 1918 en begeleidde hij later de schepen naar Scapa Flow (Orkney eilanden). In 1926 werd hij uitgestuurd naar Australië als instructeur. Hij kreeg de smaak van het leven down under te pakken en transfereerde naar de Australische marine. In 1956 ging Claude met pensioen. (Bron: *BBC News Online*)

Vorige herfst kon je in het weekblad Knack een aanbieding vinden om de dvd "Passchendaele" tegen een zacht prijsje te kopen. In onze VIFFflash van december 2008 kondigden we de première van deze film aan. Verdeeld over twee frisse lenteavonden nestelde ik mij in de zetel.

Reeds na een halfuurtje had ik zin om het schijfje uit de speler te halen maar een plichtsbewuste recensent kijkt tot het bittere einde.

De film vangt aan met een gevechts-

scène waarin de Canadese hoofdrolspeler eigenhandig een Duitse mitrailleursoord in een vernielde kerk bestormt. Hij staat er oog in oog met een zwaargekwetste blauwogige jonge Duitser die hem smeekt hem niet af te maken. Helaas, de bajonet priemt ... Een gruwelijk tafereel. Onze jongensmoordenaar geraakt uiteindelijk zelf gewond en belandt in een hospitaal waar hij – uiteraard? – verzorgd wordt door een mooie, charmante verpleegster op wie hij – hoera! – verliefd wordt. (En zij op hem.)

Als niet-meer-voor-de-strijd-vatbaar-geacht officier slaagt hij erin om in het rekruteringsbureau de verloofde van de plaatselijke doktersdochter van het front te houden. Verloofde en verpleegster blijken broer en zus te zijn van een naar Canada geëmigreerde Duitser die dienst nam in het leger des Kaisers.

De verloofde kan toch in dienst komen dankzij een attest van de aanstaande schoonvader. Even lijkt het erop dat de affaire tussen officier en verpleegster zal afspringen omdat zij hem ervan verdenkt haar broer toch te hebben aangenomen. Met een vervalst document trekt de officier onder een andere naam naar Vlaanderen (om de verloofde jongen in bescherming te nemen) waar hij de leiding krijgt over een aanvalscompagnie die Passendale moet innemen. Doch

net vóór de aanval moet hij toch wel eerst even de liefde bedrijven met zijn verpleegster die – toevallig! – in de buurt is.

De verloofde jongen loopt tijdens een eenmansactie naar de Duitse loopgracht (zijn Duitse roots!) maar wordt daar netjes gekruisigd. Officier (nu soldaat) gooit het op een akkoordje met de Duitsers en kan – opnieuw zwaar gewond – het kruis naar de Canadese zijde brengen. In het hospitaal verzorgt – uiteraard! – zijn verpleegster hem maar sterft hij in haar bijzijn. (Bijna einde.) Wie denkt met deze film netjes de voorbereidingen van en de Slag om Passendale zelf uit de doeken te zien ontwikkelen, komt bedrogen uit. Het gros van de film is besteed aan het clichématige liefdesverhaaltje. De enige verdienste van de film is om waarheidsgetrouw het slagveld en de gruwelen eraan verbonden in beeld te brengen. Wie graag mooie, maar té afgelichte beelden van het Canadese landschap aanschouwt, zal tevreden zijn.

Patrick Bracke

Passchendaele, 2008, Alliance Films. Scenario, co-productie en regie: Paul Grosse (eveneens hoofdrolspeler als Michael Dunne).

FRONTZICHT

Een overzicht van de belangrijkste tentoonstellingen

Vanaf 23 april 2011:

"Congo aan de IJzer. De 28 Congolezen van het Belgisch leger in de Eerste Wereldoorlog."

Memorial Museum Passchendaele, Zonnebeke – www.passchendaele.be

Van 28 mei 2011 tot 2 januari 2012:

"War Correspondent: reporting under fire since 1914"

Imperial War Museum North, Manchester (VK) – www.north.iwm.org.uk

Tot 11 november 2011:

"De kleine mens in de grote oorlog" Dagelijks van 10.00 tot 18.00 u. gratis toegankelijk.

Ontmoetingscentrum Ten Bercle, Pervijze – www.pervijze.be/expo1418

Tot 11 november 2011:

"Passerelle van de hoop." Met de waarheidsgetrouwe reconstructie van deze houten loopbrug of passerelle kan de bezoeker de site betreden en het 'gevoel' krijgen te wandelen doorheen een in WO 1 onderwater gezet gebied. Langs de loopbrug zijn foto's op weerbestendige kunststof te zien uit het boek "365 Foto's/Photos/Images/Bilder 1914-1918".

IJzertoren, Diksmuide – www.ijzertoren.org

Tot 21 augustus 2011:

"Fantômes et cauchemars" Een dubbeltentoonstelling die de confrontatie aangaat met hedendaagse kunst en voorwerpen

en documenten uit het Historial.

Historial de la Grande Guerre, Peronne en Espace culturel François Mitterrand, Beauvais (F) – www.historial.org

Tot 13 november 2011:

"Hommage aan onze schenkers: kunstwerken geschonken aan het IFFM, 1998-2010"

In Flanders Fields Museum, Ieper – www.inlandersfields.be

Tot 16 oktober 2011:

"War&Games" Een juxtapositie van fotografische werken van Virginie Cornet en speelgoed uit de Grote Oorlog. Koninklijk Legermuseum, Jubelpark, Brussel – www.klm-mra.be

IN FLANDERS FIELDS 2011 › 2012

OPENINGSMOMENTEN IN FLANDERS FIELDS MUSEUM

>>> Huidige permanente tentoonstelling open
tot en met 13 november 2011.

>>> **Gesloten** van 14 november 2011 tot juni 2012.

www.vriendeniff.be - info@vriendeniff.be

Vrienden In Flanders Fields Museum